

Kvinnoperspektiv

Under denna rubrik gör Eva Lundgren här en kritisk läsning av två nyutkomna böcker om Simone de Beauvoir.

Claude Francis och Fernande Gontiers biografi Simone de Beauvoir bygger – förutom på författarens egna memoarer – också på intervjuer och ett unikt brevmaterial. Boken ger en snabb överblick över de Beauvoirs liv och författarskap, men i jämförelse med de Beauvoirs egna självbiografiska texter står den sig slätt och har egentligen ingenting nytt att tillägga.

Mary Evans bok Simone de Beauvoir, A Feminist Mandarin har karaktären av en uppgörelse med den moderna kvinnorörelsens grand old lady, skriver Eva Lundgren. Problemet med Evans arbetsätt är att hon avläser de Beauvoirs liv och verk efter en feministisk modell, som gör henne blind för komplexiteten i denna rika värld och som gör att hon ofta intar en moraliserande hållning gentemot de Beauvoir.

Två böcker om Simone de Beauvoir

Den franska existentialisten och författaren Simone de Beauvoir är för oss kanske mest känd för sitt stora verk om kvinnan – *Det andra könet*. Trots att denna bok kom ut redan 1949 har den inte förlorat sin aktualitet som inspirationskälla för kvinnorörelsen även om vissa av dess idéer för oss idag ter sig föråldrade. Detta bekräftas av den mängd av avhandlingar och studier som fortfarande skrivs om hennes författarskap. Bland dem finns två nyutkomna böcker, en fransk biografi och en engelsk tematisk studie, som båda söker ge en bild av hennes liv och verk. I biografien är det naturligt nog hennes liv som står i centrum, medan den tematiska studien vill visa fram några genomgående mönster i både liv och skönlitterära respektive filosofiskt/politiska verk. De böckerna, och speciellt den engelska, tänkte jag här ta upp utifrån ett litet större perspektiv som berör kvinnoforskningens metoder.

Samtidigt som den väldiga Sartre-biografien fyllde bokhandelsdiskarna i Paris i höstas, utkom en till formatet mycket

mindre biografi om hans livsledsagare Simone de Beauvoir. Den är skriven av två i USA verksamma kvinnor Claude Francis och Fernande Gontier och heter kort och gott *Simone de Beauvoir* (Perrin, Paris). De har tidigare publicerat en bibliografi kallad *Les écrits de Simone de Beauvoir* och har som utgångspunkt för sin biografi, förutom de Beauvoirs memoarer, också egna intervjuer och efterforskningar och ett väldigt material på 1 682 sidor brev från författarinnan till hennes amerikanske älskare Nelson Algren. Brevet är skrivna mellan åren 1945 till 1960 och har ej tidigare varit åtkomliga.

Boken börjar med en grundlig bild av föräldrarnas och släktens historia, beskriver sedan barn- och ungdomsår och hur hon så småningom bröt sig ur den traditionella kvinnorollen och etablerade sig som författare. Vidare berättas hur hon tillsammans med Sartre kom att bli en av Frankrikes mest kända kulturpersonligheter som genom sitt författarskap och engagemang retade gallfeber på stora delar av den franska borgerligheten. Biografien berättar utförligt om förhållandet till Sartre och Nelson Algren, här tas också viktiga vänskapsrelationer upp. Nätverket av kontakter med andra franska intellektuella blir tydligare genom denna bok eftersom de Beauvoir för författarna avslöjat de verkliga namnen bakom en del av pseudonymerna i memoarerna. Vi får vidare följa de första trevande försöken att skriva och får kortfattade beskrivningar av hennes böcker. För den som inte känner till Simone de Beauvoirs liv och författarskap ges här en överskådlig introduktion. Dock ställer jag mig på det hela taget kritisk till den här biografien och tror inte att den kommer att få sista ordet om Simone de Beauvoir.

Biografernas problem

Att skriva en biografi om någon som skrivit fem självbiografiska skrifter (fyra delar memoarer och en bok om sin mors död) och därmed ordentligt präglat bilden av sitt eget liv, kan inte vara lätt. Jag kan inte heller säga att jag tycker att författarna lyckats särskilt väl eftersom biografien stannar på ett ytligt plan. Det är som om Francis

och Gontier haft en sådan respekt för den de skriver om att de inte fått tillräcklig distans för självständig tolkning. En återkommande och inte särskilt rättvisande karakteristik är den av en njutningslysten känslomänniska. Må så vara att den skiljer sig och ger ett korrektiv till den alltför vanliga synen på henne som känslolokal rationalist. Men avsaknaden av försök till djupare tolkning av hennes personlighet och gärningar är en brist. Har man läst Simone de Beauvoirs egna memoarer är det inte mycket spännande nytt att hämta mellan dessa bokpärmar. Biografin håller sig nämligen ofta nära memoarerna, ibland nästan bokstavligt, och ger tidvis intrycket av att vara en förkortad populärversion av dem.

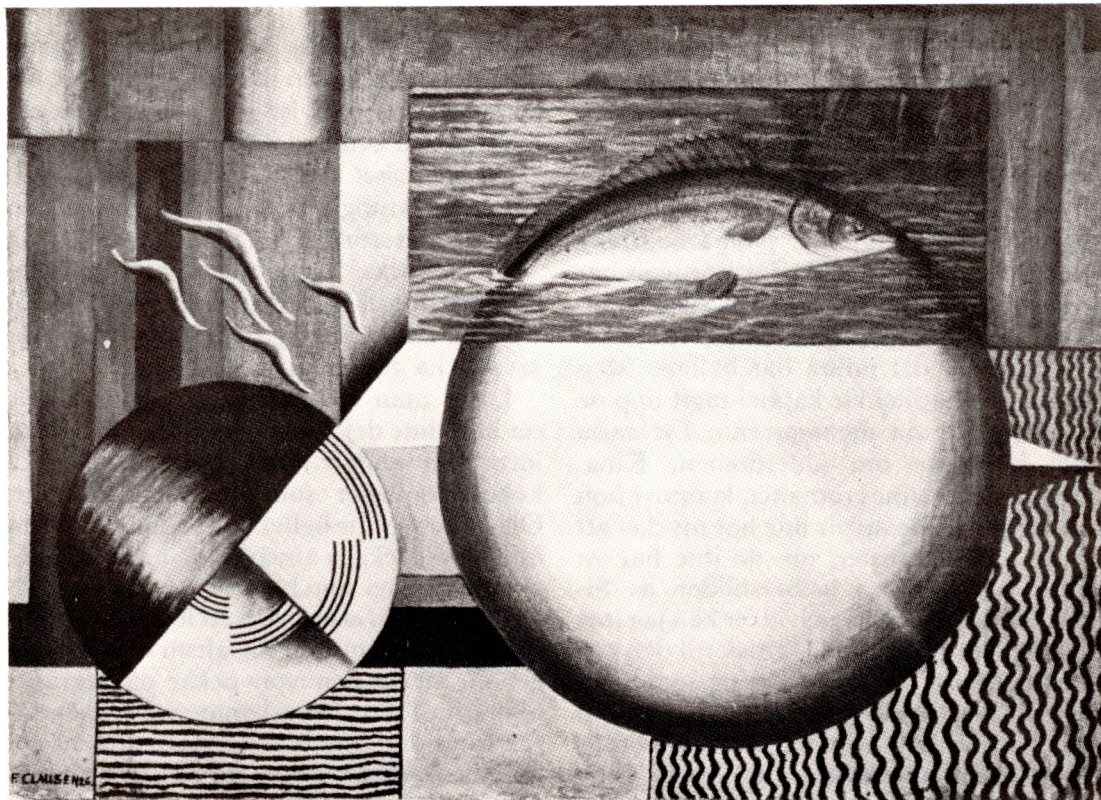
Skriver man en biografi torde en diskussion av det källmaterial som använts vara på sin plats. Att den diskussionen och eftertanken saknas märks genom det okritiska sättet på vilket författarna förhåller sig både till memoarerna och till den brevsamlingen de haft tillgång till. Brevet får ibland stå för den mer osminkade sanningen om Simone de Beauvoir, utan att Francis och Gontier verkar ha reflekterat över att dessa ingår i ett passionerat kärleksförhållandes förvecklingar och halvsanningar.

Bland det nya som tillförs bilden av Simone de Beauvoir i positiv bemärkelse är de inledande kapitlens beskrivning av hennes släktbakgrund och en därmed mer komplex syn på familjens plats i borgerligheten. Det samma gäller den beskrivning av 1910- och 20-talens Montparnasse, som bildar en färgstark relief åt hennes uppväxtförhållanden. Den tidiga kontakten med det litterära och konstnärliga livet underlättades av att hon praktiskt taget hade det nedanför fönstret. Likaså ges en rolig beskrivning av hela den kafé- och nattklubbss rörelse som utan djupare samband med existentialismen betecknades som sådan. Men efter de första grundliga kapitlen är det som om biografierna mer och mer tappat orken och det gör att boken sedan tidvis får karaktären av utkast. Det är synd med tanke på det unika material de haft tillgång till. Förutom brevsamlingen har de Beauvoir tydligen ställt upp för öppenhjärtliga intervjuer. Mot den

bakgrunden förstår man också bättre den stora besvikelse hon luftat i en intervju i tidningen *Le Matin*. Där är hon starkt kritisk till biografin och säger sig ha ägnat veckor åt att tillsammans med författarna gå igenom de rena sakfel och absurda påståenden hon säger sig ha hittat i manuskriptet. Hennes påpekanden hade, visade det sig när boken kommit ut, inte hörsammats.

Att huvudpersonen i en biografi, om hon fortfarande lever, kanske protesterar mot den beskrivning som ges av henne får man nog räkna med. Alla har vi väl en tendens att vilja försköna våra drag och har inte med nödvändighet den största överblicken eller den sannaste bilden av våra liv. Nu hör ju de Beauvoir till dem som talat öppet om sitt liv, också om dess mindre vackra sidor. Det hon reagerat mot, och med full rätt tycks det mig, är bristen på akribi. Den bristen gör det också svårt att avgöra om det är av misstag författarna tex motsäger uppgifter som de Beauvoir själv lämnat på andra håll eller om de gör det pga nya uppgifter. Det hänvisas sällan till källor och direkta citat ur breven är få.

För att ge ett exempel på en sådan oklarhet, som inte är utan betydelse för synen på de Beauvoir, kan nämnas problemet med när *Det andra könet* börjar koncipieras. Jag tror att Francis och Gontier misstar sig när de förlägger det till år 1939. I memoarerna och i olika intervjuer har Simone de Beauvoir sagt att upprinnelsen till boken kom på försommaren 1946, då hon inför en tänkt självbiografisk bok började att på allvar fundera över vad det innebar att vara kvinna och från det leddes in på ett djupare studium av kvinnofrågan som blev till ett närmast chockartat uppvaknande inför kvinnornas ojämlika villkor. Det man i biografin refererar till från år 1939 är ett samtal mellan de Beauvoir och Sartre vid fronten, då hon nämner en lust att sätta sig in i frågan vad det är att vara kvinna. En episod som nämns i memoarerna, utan att det sedan leder till vidare undersökningar. Det är trots allt ganska stor skillnad mellan den funderingen och den typ av omvälvande insikt som ledde fram till skrivandet av *Det andra könet*.

Franciska Clausen, "Fisken", olja 1926. Ur Viveca Bosen, "Halmstad-Berlin-Paris. Målarresa genom 20-talet". Halmstad 1984.

De som vill läsa biografien för att skaffa sig en snabb överblick över de Beauvoirs liv och författarskap, rekommenderas alltså att ta den med en nypa salt. I jämförelse med den bjuder Simone de Beauvoirs egna memoarer på såväl rikare innehåll som vackrare språk.

Reducerande forskning

Jämte Francis och Gontiers biografi som intar en respektfull attityd till Simone de Beauvoir och gör henne nära nog till hjältinga i en modern saga, står Mary Evans studie *Simone de Beauvoir, A feminist mandarin* (Tavistock, London) för motpolen. När hon har gjort upp med den moderna kvinnorörelsens grand old lady återstår inte mycket av glorian. Hon menar sig i sin bok demaskera en för feminismen och det goda samhället farlig tänkare, som förenar något av det sämsta av både det manliga och det kvinnliga könets karakteristika. Sina slut-

satser bygger hon på en granskning av både de Beauvoirs liv och författarskap.

Det genomgående drag hon finner hos de Beauvoir ställer hon i förhållande till vad hon anser vara en riktig feministisk-socialistisk position, en position hon inte speciellt klart uttrycker men som man kan ana mellan raderna. I konkurrens med Evans ideal förlorar de Beauvoir med hästlängder, och hon klassas som så starkt präglad av patriarkala och borgerliga livsmönster och tänkesätt att hon varken i sitt liv eller i sitt författarskap kan sägas ha följt en feministisk hållbar linje. Evans vill visa att om vi följer de Beauvoir och då speciellt *Det andra könet*, får vi en feminism som visserligen kan förbättra kvinnornas situation, men som inte på allvar hotar manliga intressen eller undanröjer orsakerna till förtrycket. En sådan frigörelse skulle innebära en reproduktion av individualism, konkurrens och en hierarkisk social värld och en närmare identifikation med det existerande samhäl-

let i stället för en verklig omvandling av det. I förlängningen av de slutsatserna ställer hon sig frågan om de Beauvoir överhuvudtaget ska kallas feminist.

Visst kan det vara uppfriskande med någon som vågar ge sig på uppburna auktoriteter och skrapa lite på glorian. Men Evans insats är inte riktigt den pionjärhandling hon utger den för att vara. De Beauvoir har alltid väckt starka känslor för eller emot, också i kvinnorörelsen, även om hennes insatser där för det mesta har hyllats. Men när Evans i kapitel för kapitel tagit upp de Beauvoirs liv via memoarerna, *Det andra könet*, böckerna om ålderdomen, Kina, USA, liksom hennes romaner, kommer hon fram till att de Beauvoir inte har mycket att ge vår tids feminister, om de inte har en liberal livssyn. Den helhetsbilden av Simone de Beauvoirs liv och idéer kan jag inte hålla med om och jag är kritisk till den typ av reducerande kvinnoforskning som leder fram till den. Däremot håller jag med om delar av hennes kritik och tror att den är nyttig för den som idag tror sig kunna ta de Beauvoirs liv som livsnorm, eller *Det andra könet* som utgångspunkt för ett dagsaktuellt handlingsprogram. Läser man den däremot som en av feminismens klassiker och som ett teoretiskt dokument, blir den typen av läsning Evans gör snarare ett hinder än en hjälp. I det följande tänkte jag utveckla de här tankarna lite mer och göra det genom att ta upp Evans viktigaste synpunkter och det sätt på vilket hon kommit fram till dem.

Ohistorisk läsart

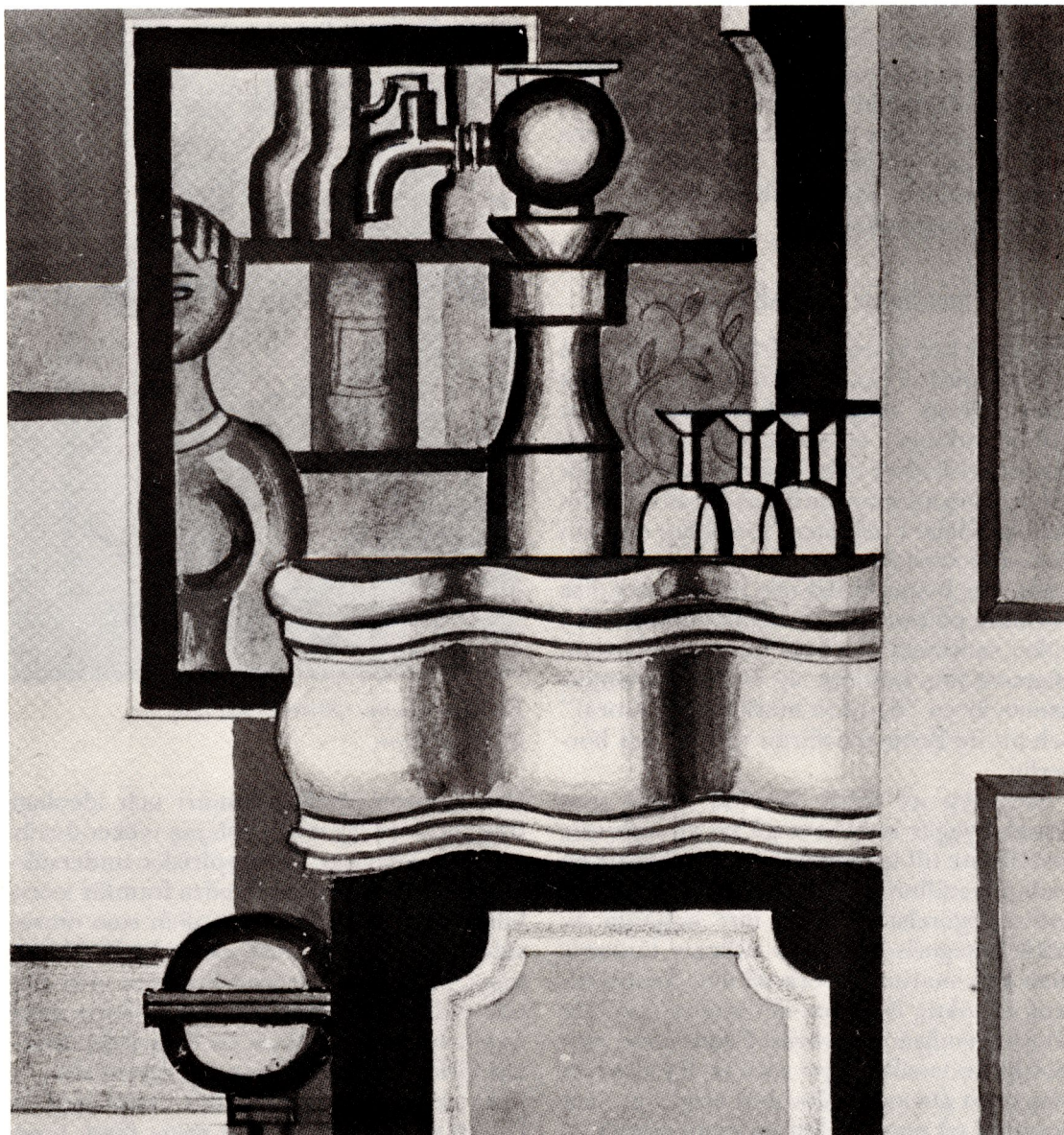
Genomgående är att varken de Beauvoir eller *Det andra könet* sätts in i ett historiskt sammanhang, vilket gör att Evans stolt kan vinna poänger på sin större feministiska medvetenhet. För att ta ett exempel: jag anser liksom hon att de Beauvoir nedvärderar det kvinnliga och kvinnliga livserfarenheter och sysslor. Evans kritiserar den okritiska beundran för den manliga tilltron till rationalitet och logik på bekostnad av inlevelse och känsla, som hon finner hos de Beauvoir. Men jag anser att detta visserli-

gen bör konstateras och kritiseras, men inte moraliskt fördömas. Det bör ses i samband med den tid och den miljö hon formats och verkat i, dvs den isolerade position som intellektuell kvinna hon hade när hon skrev *Det andra könet*. Det var inte vanligt med kvinnoforskning och det fanns inte någon stark kvinnorörelse att luta sig mot. Jag anser det också mer givande att se dialektiskt på utvecklandet av en feministisk socialism, än att anklaga tidigare tänkare för att inte ha gett en fullgod lösning.

Läser man *Det andra könet* reducerande ser man inte det spänningsfält mellan olika idéer från tidigare liberala och socialistiska kvinnoideologier som faktiskt finns där. Och man ser inte heller den spännande men inte alltid lyckade användningen av filosofiska traditioner som hennes idéer bygger på. För mig är *Det andra könet* ett led i utvecklandet av en feministisk socialism och det just genom att de Beauvoir pekar på begränsningarna i den historiematerialistiska teorin, samtidigt som hon tar hjälp av den i sin analys. Däremot anser jag det helt riktigt, som Evans säger, att hon inte har någon utvecklad teori om förhållandet mellan patriarkat och kapitalism, något som vi sett många försök till under det senaste årtiondet. Hon tar också upp de många starkt idealistiska drag i boken, som är svåra att förena med ett historiematerialistiskt synsätt.

Risken med en ohistorisk läsart är inte bara att man missar nyanser och idéer som kan vara spännande också för dagens teori-bildning, utan att det kan leda till en historielöshet som gör det svårt för oss att se vad som format vår människobild och samhällssyn. Innefattat i en rimlig läsning av texter som *Det andra könet* bör finnas en känsla för komplexiteter och för element som inte finns klart uttalade i textens ytsikt.

Det som jag vänder mig mot i Evans sätt att analysera är bla det faktum att hon arbetar med så stora och luddiga begrepp att alla nyanser försvinner. Hon gör tex en enkel koppling mellan begrepp som oberoende, emotionell autonomi och självrealisering – som hon menar är de implicita vär-

Franciska Clausen, "Baren", gouache 1927. Ur *Viveca Boson* . . .

den de Beauvoir hyllar och vill att kvinnorna ska följa – och det patriarkala kapitalistiska samhället. Dessa värden sägs ha producerat mycket av det kvinnoförtryck de Beauvoir ville upphäva. Evans får det därmed att låta som om kvinnoförtrycket vore ett påfund av det kapitalistiska samhället och alltså inte har existerat i tex feodala samhällen, där dessa värden inte var ett ideal. Vad fångar man egentligen in med sådana begrepp? Är dessa värden i sig

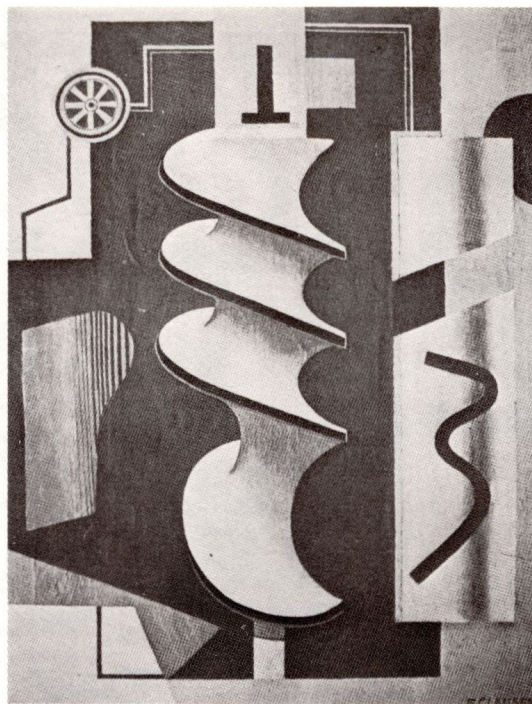
verkligen klandervärda? Är inte självutveckling något positivt om det är något som kommer alla till del och inte bara är några få förunnat på det stora flertalets bekostnad? Sätter man dessutom dessa värden i samband med en noggrann analys av *Det andra könet* ser man att de Beauvoir *inte bara* talar för att kvinnorna ska integreras i det kapitalistiska samhället på männens villkor, utan att hon *också* anser att en reell jämlikhet först kan uppnås i ett socialistiskt

samhällssystem, men att kvinnorna måste in i arbetslivet och de politiska strukturerna för att vara med och kämpa för detta. Den sistnämnda typen av idéer finns definitivt inte hos liberaler som Betty Friedan men med Evans synsätt blir det svårt att se några som helst ideologiska skillnader mellan dessa teoretiker.

Förutsägbar vinst på knock-out

Det är också viktigt att fråga sig hur man bör behandla en komplex text som *Det andra könet*. Evans tycks ha inställningen att skilda entiteter i en text kan lösryckas och relateras till idéer och sammanhang utanför texten utan att man klargjort deras funktion och betydelse i helheten. En sådan entitet i *Det andra könet* är den existencialistiska filosofin. För Evans är det inte intressant att se närmare på hur den används i boken och i vilket samband den står till andra system, eftersom hon bestämt sig för att existencialismen är en "den fria marknadens moral" och att de Beauvoir därför måste vara borgerlig.

Den typ av kritik jag här riktar mot Evans bygger inte bara på en annorlunda inställning till textläsning utan också på en annan inställning till vad som är av vikt för kvinnofrigörelsen. Vi är inte betjänta av enkla kategoriseringar av tidigare tänkare, utan kan snarare förlora på det. Teoribildning är viktig även om det senare visar sig att teorin måste omprövas. Evans anser empiriska undersökningar vara att föredra och menar att *Det andra könet* dels borde ha varit grundad på massiva fältundersökningar av kvinnors livssituation och dels avhållit sig från att söka ge en generell teori om kvinnoförtrycket. Det senare anser hon rent av vara farligt att söka formulera och menar att de feminister som hållit sig till att analysera löneskillnader nått bra mycket längre än de Beauvoir. Det material de Beauvoir i *Det andra könet* ofta hänvisar till och analyserar – myter, litteratur, dagböcker – menar Evans är ideologi, utan att närmare säga vad hon lägger in i ordet. Tydligt är att det är negativt bestämt i förhållande till de empiriska fakta man bör syssla med istället.

Franciska Clausen, "Skruven" olja 1926.

Ur Viveca Boson. . .

Den gränsen mellan empiri och ideologi tror jag är svår att dra och jag tycker det är orimligt att säga att empiriska undersökningar skulle vara att föredra framför teoribildning, istället för att se dem som ömsesidigt beroende och befruktande. Det är en fråga om olika intresseriktningar och det blir tydliga problem när en sociolog med Evans inställning läser en filosofiskt inriktad författare som Simone de Beauvoir.

Evans ger sig nu inte bara i kast med en kritisk granskning av *Det andra könet*, utan hon vill visa hur de liberala och patriarkala ideal hon menar där dominerar kan spåras på alla områden av Simone de Beauvoirs liv. Hon menar att de Beauvoir i sitt brott med traditionell kvinnlighet gav som alternativ att kvinnor skulle bli som och ha samma ideal som männen. Detta syns i de Beauvoirs eget sätt att leva. Dessa påpekanden kan jag instämma i liksom i att kravet idag måste vara att samhället omvandlas efter kvinnliga livserfarenheter och att män lär av och går in i kvinnliga strukturer och inte bara tvärtom. Samtidigt undrar jag

vilka möjligheter de Beauvoir själv hade att finna en mer nyanserad kvinnoroll.

Hon avvisade den kvinnliga världen för den manligt intellektuella men detta behöver inte i sig misskreditera henne som feministisk teoretiker. Jag undrar om man inte bör vara lite försiktig med att dra enkla paralleller mellan en författares liv och skrifter. Det är inte självklart så att en enkel förståelse av ett liv ger en tolkningsnyckel till författarskapet. Att använda det ena för att slå det andra i huvudet med kan visserligen synas ge vinst på knock-out, men man riskerar också att resultatet blir lika förutsägbart som innehållslöst.

Tolkning efter mall

Kritiken som riktas mot Simone de Beauvoirs och Jean-Paul Sartres förhållande ur feministisk synvinkel blir också godtycklig och motsägelsefull och övertygar i varje fall inte mig, om att hon skulle vara en duperad kvinna i manssamhällets garn. Att tex påstå att Sartre brydde sig mindre om deras relation för att han inte var svartsjuk, är inte speciellt psykologiskt djupsinnigt. Hade Sartre varit den svartsjuka kunde det lika gärna tolkats som ett uttryck för den vanliga manliga ägandevilja som tillåter att mannen själv hoppar över skaklarna, men inte kvinnan. Evans menar också att de Beauvoir hjälpte Sartre mer i hans författarskap än tvärtom och att detta skulle vara ett uttryck för ojämlikhet i förhållandet. Skulle inte det, om nu påståendet stämmer, lika gärna kunna tolkas som att han var mer beroende av henne än tvärtom? Den här typen av bedömanden tror jag, kort sagt, är

mycket svåra att göra och det krävs ett djuplodande studium – och inte bara enkla slutsatser – för att det ska bli intressant.

Samma brist på djupare reflexion över vilka paralleller som kan dras mellan liv och verk finns i läsningen av de skönlitterära verken. Vad värre är, de avläses också efter en feministisk mall och samma typ av godtyckliga tolkningar uppträder. Å ena sidan är Evans tex kritisk mot att relationen mellan kvinnor och män i flertalet av de Beauvoirs romaner, inte uttrycker det existerande förtrycket, som gör kvinnor beroende av män för ekonomisk och social status, utan skildrar relationer mellan könen som frivilligt valda och grundade i vänskap och på gemensamma politiska och litterära intressen. Å andra sidan är hon kritisk mot att synen på mäns och kvinnors sexualitet är traditionell. Att respektera att litterära verk har sin egen formvärld och att det krävs en annan typ av insikt för att förstå dem, anser jag vara fundamentalt.

Det föregående har inte kommit att handla så mycket om innehållet i Evans bok med dess katalogaria över de Beauvoirs brister, utan om de stora linjerna i den och om den typ av kvinnoforskning den representerar och som jag tror är olycklig. Bokens enkla anlays av de Beauvoir och hennes författarskap kan kanske tyckas lockande, för den som inte har tid och ork att gå till källorna. (Och det innebär att man åtminstone bör läsa den engelska översättningen av *Det andra könet* eftersom den svenska är så pass stympad.) Men det vore synd om en bok som Evans' skulle prägla bilden av Simone de Beauvoir.

Eva Lundgren